

Absolut vittnesplikt

Frågan om vittnesplikten aktualiseras oftast inför en kommande huvudförhandling men det har även hänt att personer som av någon anledning funderar på att göra en polisanmälan har ringt och undrat om de måste delta i en kommande förundersökning eller höras som vittne vid en huvudförhandling. Nästan uteslutande handlar det om en person som vill slippa att vittna, ofta på grund av allmän oro, en ovilja att "bli inblandad" eller en konkret rädsla för att bli utsatt för hot eller våld.

Oavsett orsaken till frågan är svaret JA. Det finns en vittnesplikt i Sverige, även om den har vissa undantag. Undantagen rör dels anhöriga till part och dels personer som omfattas av sekretess. Vittnesplikten för anhöriga ser ut så att den som ska höras som vittne själv får bestämma om han eller hon vill vittna. Personer som omfattas av sekretess kan inte göra detta val själva, men sekretessen kan efterges av myndighet eller den till vars förmån sekretessen gäller.

Utöver rädslan att bli inblandad i något som egentligen inte rör personen i fråga finns ofta en stark oro inför själva mötet med exempelvis den tilltalade. För att underlätta dessa situationer erbjuder rättegångsbalken ett antal alternativ som kan underlätta för den som ska vittna. Ett exempel är möjligheten att låta part (i brottmål den tilltalade eller målsäganden) närvara genom s.k. medhörning.

Detta innebär helt enkelt att han eller hon får sitta i ett angränsande rum och lyssna på det som sägs i förhandlingssalen, exempelvis vid ett vittnesförhör. Vittnet behöver då inte rent fysiskt möta den person som är orsaken till oron eller rädslan. Utöver möjligheten att utnyttja medhörning finns även en möjlighet att närvara via telefon eller videolänk (5 kap 10 § Rättegångsbalken).

Bestämmelsen lyder som följer;

"Parter och andra som skall delta i ett sammanträde inför rätten skall infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls.

Om det finns skäl för det, får rätten besluta att en part eller annan som avses i [första stycket](#) i stället skall delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett sådant deltagande skall rätten särskilt beakta

1. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som skall delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen, och
2. om någon som skall delta i sammanträdet känner påtaglig rädsla för att vara närvarande i rättssalen.

Av bestämmelsen framgår att huvudregeln är att inställelse ska ske i rättssalen och att övriga alternativ kan bli aktuella "om det finns skäl". Punkten 1 tar bl.a. sikte på situationer där part eller vittne har lång resväg till domstolen och det av ekonomiska skäl kan vara motiverat att denne i stället närvarar via telefon eller videolänk från en annan tingsrätt. Det stora flertalet av de inställelser som äger rum via telefon eller videolänk sker av denna anledning.

Punkten 2 tar sikte på situationer av det slag som har berörts ovan. Av ordalydelsen framgår att det här ska vara fråga om situationer där någon "känner påtaglig rädsla för att vara närvarande". Kravet för att få närvara via telefon eller videolänk är högre än vad som gäller för medhörning. Som exempel på situationer där punkten 2 kan aktualiseras är mål där de inblandade kan befaras vara knuta till organiserad brottslighet.

Av andra stycket följer vidare;

"Ett deltagande enligt [andra stycket](#) får inte ske, om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter."

Vad som är lämpligt och olämpligt får prövas från fall till fall, men som exempel på situationer där det bör bedömas vara olämpligt är då ett vittne ska identifiera den tilltalade eller uttala sig om handlingar eller föremål som förevisas i rättssalen.

Sammanfattningsvis är det alltså så att det inte finns någon rättighet att själv välja om man vill vittna, men det finns i samband med att själva förhöret ska hållas olika hjälpmedel som kan tänkas minska obehaget eller oron för vittnet. För att undersöka förutsättningarna för medhörning och telefon- eller videoförhör rekommenderas att kontakt tas med åklagare eller domstol innan förhandlingen.